Ivan Ott:
Otroci s Petrička
Celje: Mohorjeva družba, 2008

Čeprav je resnica o tragičnih dogodkih, ki so se zgodili na slovenskih tleh leta 1945, v slovenski javnosti znana že kar nekaj časa, pa vendarle prihajajo na dan vedno nove pretresljive zgodbe o trpljenju, ki se je z zlomom okupatorskih sil za nekatere Slovence šele dobro začelo. Pojav tovrstnih osebnih zgodb, ki opisujejo grozljivo izkušnjo s povojnimi dogodki, seveda ni naključje, saj se za dogajanjem maja in junija 1945 (in kasneje) skriva na tisoče posameznih usod. Eno izmed njih je v svojem avtobiografskem romanu *Otroci s Petrička* – po njem je bil posnet tudi dokumentarni film – opisal leta 1934 rojeni hrvaški književnik, novinar in publicist Ivan Ott, ki je precejšen del svojega otroštva preživel v Sloveniji. Kot enajstleten deček je pri svojih krušnih starših dočakal konec druge svetovne vojne ter okupacije, ni pa slutil, da je konec vojne pomenil tudi začetek njegovega trpljenja, s pomočjo katerega je zelo zgodaj vstopil v svet odraslih.

Ottov roman je vsebinsko razdeljen na tri dele. Prvi del z naslovom *Eksodus* opisuje beg pred bližajočo se nevarnostjo, namreč pred "osvoboditelji", ki jih avtor do tedaj ni poznal. Toda spričo dejstva, da je bil avtorjev krušni oče – pravi oče se je nahajal v Zagrebu – domobranski oficir, dileme o tem, ali bežati ali ne, ni bilo. Po prihodu v begunsko taborišče v Vetrinj se začne začasno življenje v improviziranih bivališčih, avtor pa se kot deček s prijatelji poda na avanture, ki se nazadnje tragično končajo za njegovega prijatelja Janeza. Nasploh je poslavljanje od prijateljev nekakšna rdeča nit romana. Drugi del romana nosi naslov *Križev pot* in opisuje angleško izročitev domobrancev ter civilistov v roke partizanom. S teološkega oz. bibličnega stališča se na tej točki zgodi izročitev, ki je v Svetem pismu izražena z grško besedo *paradidomi*. Partizani si prisvojijo domobranske ujetnike ter njihove svojce; le-ti potujejo iz rok v roke kot predmeti, dokler se ne ustavijo na končni postaji v Teharjah, ki pomeni njihovo slovo od zemeljskega življenja po hudem trpljenju, ki je posledica ponižujočega in surovega ravnanja s strani partizanov. Le da tu ne gre za prostovoljno izročitev protirevolucionarjev v roke svojih sovražnikov, pač pa za prevaro, saj so bili begunci prepričani, da se peljejo v Italijo. Za otroke, ki jih "osvoboditelji" imenujejo "pankrti izdajalske bande", se križev pot konča z nenadno "odrešitvijo", ki jo prinese avtobus. In tu se zgodi najbolj ganljiv prizor – mama prinese glavnemu junaku romana vrč z ostanki medu kot poslednjo drobtinico hrane, da bi rešila svojega sina, sama pa se povsem prepusti žrtvenemu oltarju revolucije. Od tod naprej se zgodba nadaljuje v tretjem poglavju z naslovom *Prvi pogoj – homo novus*. Gre torej za prevzgojo otrok v novega (socialističnega) človeka, seveda na zelo strog in ponižujoč, tako rekoč špartanski način, ki ga je poosebljala povampirjena partizanka, za katero je znano le, da so jo otroci v njeni odsotnosti klicali Črna vdova. Njena surovost doseže vrhunec, ko otroke, ki obiskujejo šolo v Celju in zaradi svoje zaznamovanosti postanejo priročna tarča svojih nasilnih sošolcev, še dodatno kaznuje, ker so bili tepeni že v šoli. Toda nazadnje vendarle pride odrešitev – premestitev v drugo ustanovo s povsem primernimi bivanjskimi razmerami ter veliko bolj prijaznimi vzgojitelji. Vse do dneva, ko glavnega junaka pride iskat njegov pravi oče.

Besedilo pisatelja Ivana Otta ni prijetno branje, kar priznava tudi pisec spremne besede dr. Marko Dvořak. Avtor namreč ne prizanaša z opisovanjem razmer tam, kjer je človekovo dostojanstvo povsem

razvrednoteno. Prav tako ne prizanaša s posurovelim besednjakom rabljev. Roman namreč nagovarja bralca s svojo neposrednostjo ob soočenju s tragiko *ukradenega otroštva*, kot se glasi podnaslov romana. Ravno ukradeno otroštvo povzroči, da avtor že z enajstimi leti stopi dejansko v svet odraslih, kar v svoji pesnitvi Slovo od mladosti nakazuje tudi Prešeren s svojim verzom "Okusil zgodaj sem tvoj sad, spoznanje." Toda kljub bolečini, ki zaznamuje celoten potek zgodbe, se avtor ne prepušča samopomilovanju, pač pa se opre na *moč preživetja*, podobno kot Viktor Frankl, ki svojo grozljivo izkušnjo z nacističnim taboriščem opisuje v knjigi *Kljub vsemu rečem življenju DA*. Avtor pa se skozi zgodbo spopada z različnimi navidez drobnimi, a vendar še kako pomembnimi moralnimi dilemami, kajti v razmerah, v katerih je človekovo dostojanstvo popolnoma razvrednoteno, tudi žrtev v boju za preživetje začne izgubljati čut za moralnost. Samo sporočilo romana pa je predvsem metafizično – ne gre več za obsodbo zmagovalcev in oblastnikov, niti za maščevanje, pač pa za izraz bolečine tistih, ki v preteklih desetletjih niso smeli niti žalovati. Ta bolečina presega vsakršno ideološko opredelitev ter je predvsem krik po tisti človečnosti, ki so jo totalitarizmi 20. stoletja hoteli za vedno utišati.

Gašper Blažič

Marija Stanonik: Odpuščam in prosim odpuščanja

Ljubljana: Družina, 2007

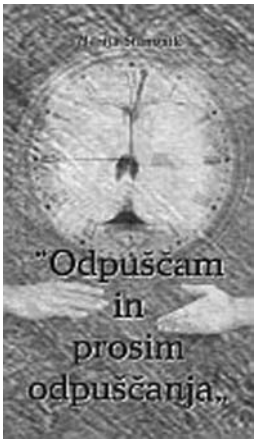

Mar ne vemo, da trpljenje sili v osamo? Ali ni bolečina enega dela telesa, ki nas preplavi po celem telesu, znamenje prepada, ki nas loči od bolečine drugih? Ali je v trpljenju sploh kaj, kar omogoča stik, povezavo, odnos? Kdo bi šel za nasvet vprašat obsojenca, ki se opoteka po poti proti Kalvariji?

Na to ozadje me opozarja knjiga slavistke in etnologinje dr. Marije Stanonik *Odpuščam in prosim odpuščanja*. Zdi se, kakor da že naslov, zapisan v sedanjiku in v prvi osebi ednine, nakazuje na to, da je tema aktualna, in nagovarja bralca, naj ostane pozoren tudi na svojo osebno hojo in na svoj način odpuščanja.

V prvem delu poljuden in zelo berljiv teološki razmislek o odpuščanju in spravi, izluščen iz filozofske teologije Antona Stresa, predstavi ključne pojme, kot so človekovo dostojanstvo, smisel življenja, angažiranost, svoboda, morala, etika odgovornosti, vprašanje zla. Kot zgledi za vse čase sledijo številni odlomki motivov odpuščanja in sprave v antiki, v Svetem pismu in v slovenski literarni klasiki od Brižinskih spomenikov do Kocbeka. Ta poglavja so mala antologija avtorjev, ki so se posvečali tej temi. Prek poslovilnih pisem talcev iz zapora, napisanih iz najbolj notranje globine v trenutkih pred smrtjo, in prek pesnjenja slovenskih beguncev po letu 1945 ter različnih drugih priložnostnih spisov se sooča s težo narodne in človeške razdvojenosti med drugo svetovno vojno in po njej. Teža tega časa še bremeni slovenski kolektivni spomin.

Bomo kdaj znali ali zmogli razbirati resnico iz njihove zapuščine, iz Kocbekove morda? Bo spregovorila umetnost? Bomo začutili poezijo, ker je groza resnice prekruta? Pomenljivo je, da odpuščanje v pismih talcev njihovim domačim ne vzklika zmagoslavno "odpuščam ti", ne pozna takšne samovšečnosti. V istih pismih hkrati beremo namreč tudi njihove prošnje za odpuščanje. To ključno izpoved povzame naslov knjige.

Avtoričin pristop k tematiki ni političen, odloča človečnost: "*Zmeraj znova me prevzame izredno spoštovanje do tistih, ki zmorejo pogledati čezse in videti bolečino drugih. Enako zadoščenje doživim v primerih, ko je kdo pripravljen priznati človečnost drugemu, ne glede na njene usodne formalne razločke*."